

Radwańska-Paryska Z. 1950. *Tatrzańskie notatki florystyczne*. Acta Soc. Bot. Pol. 20 (2): 557-576.

Wójtowicz W. 1993. *Pulsatilla vernalis* (L.) Miller – sasanka wiosenna. W: *Polska czerwona księga roślin* (red. Zarzycki K., Kaźmierczakowa R.). Inst. Bot. im. W. Szafera PAN i Inst. Ochr. Przyr. PAN, Kraków.

Zarzycki K., Kaźmierczakowa R. (red.) 1993. *Polska czerwona księga roślin*. Inst. Bot. im. W. Szafera i Inst. Ochr. Przyr. PAN, Kraków.

Zarzycki K., Szelań Z. 1992. *Czerwona lista roślin naczyniowych zagrożonych w Polsce*. W: *Lista roślin zagrożonych w Polsce* (red. Zarzycki K., Wojewoda W., Heinrich Z.). Wyd. 2, Inst. Bot. im. W. Szafera PAN, Kraków.

Nadobnica alpejska *Rosalia alpina* (Cerambycidae, Coleoptera) w Magurskim Parku Narodowym na tle jej rozmieszczenia w Polsce

Nadobnica alpejska *Rosalia alpina* (ryc. 1) jest jednym z najrzadszych i najpiękniejszych krajowych chrząszczy. Z uwagi na rzadkość i zagrożenie egzystencji podlega ona ochronie gatunkowej na terenie całego kraju (Dz. U. nr 13, poz. 65, 1995), zamieszczono ją również w „Polskiej czerwonej księdze zwierząt” (Starzyk 1992).

Ryc. 1. Nadobnica alpejska *Rosalia alpina*. Rys. J. R. Starzyk

Areal występowania gatunku obejmuje środkową i południową Europę, sięgając na północy do Szwecji (stanowisko wyspowe) i Danii (wyspa Lolland), na wschodzie do Krymu, Kaukazu, Zakaukazia, północno-wschodniej części Turcji i północno-zachodniej części Iranu, a na południu do północnej Afryki (Atlas) (Starzyk 1992, ryc. 2). Najczęściej spotyka się ją na terenach podgórskich i w górach do wys. 1500 m n.p.m. Jeszcze w ubiegłym stuleciu nadobnica alpejska była pospolitym owadem na obszarze Polski, a jej zasięg pokrywał się prawdopodobnie z arealem występowania rośliny żywicielskiej – buka zwyczajnego (ryc. 3) (Śliwiński 1959, Strojny 1962, Skalska 1966, Capecki 1969, Bielewicz 1970).

Dane z piśmiennictwa wskazują (Gutowski 1988), że stanowiska nadobnicy alpejskiej znajdowały się: w dolinie Baryczy, w Karkonoszach, w Beskidach – Śląskim, Żywieckim, Sądeckim, Niskim, a także w Tatrach, Pieninach, Bieszczadach Zachodnich, na Pogórzu Przemyskim, Roztoczu i w Górach Świętokrzyskich. Według Starzyka (1992) w minionym półwieczu wyginęła ona w północno-zachodniej części kraju (z wyjątkiem niziny nad dolną Wartą), na Nizinie Śląskiej, w Sudetach (oprócz Karkonoszy) i w Beskidzie Śląskim; występuje natomiast dosyć licznie na ob-

Ryc. 2. Zasięg geograficzny nadobnicy alpejskiej (Starzyk 1992). – The geographical range of *Rosalia alpina* (Starzyk 1992)

szarze południowo-wschodniej części Polski. Najnowsze badania nad kózkowatymi *Cerambycidae* w Polsce wykazały (Gutowski 1995), iż nadobnica alpejska notowana jest nadal w Beskidzie Śląskim i w wyżej wymienionych regionach (por. Gutowski 1988), a ponadto jeszcze w Kotlinie Sandomierskiej i na Pogórzu Karpackim (por. ryc. 3).

Ryc. 3. Rozmieszczenie nadobnicy alpejskiej w Polsce: a – granica zasięgu buka zwyczajnego w Polsce (Skalska 1966), b – obszar przypuszczalnie zajmowany do 1900 r. (Skalska 1966), c – stanowiska zasiedlane w ostatnich 25 latach (Gutowski 1988, 1995, Starzyk 1992). – The occurrence of *Rosalia alpina* in Poland: a – limit of the range of *Fagus sylvatica* in Poland (Skalska 1966), b – area which was likely occupied by *Rosalia alpina* until 1990 (Skalska 1966), c – stations of its occurrence in the present 25 years (Gutowski 1988, 1995, Starzyk 1992)

Najwcześniejsze publikowane materiały o występowaniu nadobnicy alpejskiej na terenie Magurskiego Parku Narodowego, a ściślej w rejonach otaczających, pochodzą z 1945 r. z Tylawy koło Dukli (Strojny 1962 za Kadzi'e'm). W 2. połowie XX w. liczba informacji o kolejnych, nowych jej stanowiskach w Beskidzie Niskim wzrastała z roku na rok. Większość z nich koncentrowała się w obrębie Nadleśnictw: Dukla, Komańcza, Krempna i Gorlice (Chrostowski 1958, Strojny 1962, Capecki 1969).

Dopiero wyniki badań Kubisza i Hilszczańskiego (1992) w Nadleśnictwie Barwinek i na Przełęczu Dukielskiej, a także obserwacje J. Michalcewicza (infor. ustna – 1993 r.), M. Kudy (infor. ustna – 1995 i 1996 r.) i J. R. Starzyka (infor. ustna – 1998 r.) w Nadleśnictwie Łosie, znacznie zwiększyły liczbę znanych stanowisk nadobnicy alpejskiej na obszarze Beskidu Niskiego.

W cytowanych powyżej pracach – z wyjątkiem doniesienia Kubisza i Hilszczańskiego (1992) – nadal jednak brak wiarygodnych informacji o występowaniu nadobnicy alpejskiej na terenie Magurskiego PN.

Magurski PN został utworzony rozporządzeniem Rady Ministrów z dn. 24 listopada 1994 r. (Dz. U nr 126, poz. 618). Położony jest w centralnej części Beskidu Niskiego i zajmuje powierzchnię 19 961,92 ha (strefa otulinowa – 22 967 ha). Około 93% jego powierzchni zajmują lasy, a pozostałe 7% przypada na łąki, pastwiska i inne grunty nieleśne (Michalik 1995). Park obejmuje fragment Beskidu Niskiego o krajobrazie typowym dla pogórza, gór niskich i średnich, w przedziale wysokości od 380 do ponad 800 m n.p.m. Główną część parku stanowi masyw Magury Wątkowskiej (846 m n.p.m.). W jego południowej części dominuje krajobraz z pojedynczymi wzgórzami, porozielnymi dolinami potoków lub głębokimi przełęczami. Dłuższe pasma górskie znajdują się przy granicy ze Słowacją. Granice Parku Narodowego obejmują większą część obszaru źródłiskowego Wisłoki, położonego w sąsiedztwie granicy państwowej.

Szata roślinna Magurskiego PN jest charakterystyczna dla obszaru przejściowego pomiędzy Karpatami Wschodnimi i Zachodnimi. Odnacza się ona dobrym stanem zachowania (Michalik 1981), o czym świadczą występujące tutaj fragmenty starodrzewów o charakterze puszczańskim. Obszar parku położony jest w granicach dwóch pięter roślinnych – piętra pogórza, sięgającego do 530 m n.p.m. (Szafer, Zarzycki red. 1972) oraz piętra regla dolnego, rozciągającego się od 530 m aż po szczyty. Podstawowym typem siedliskowym jest las górski, zajmujący 99,3% powierzchni leśnej parku. Na siedlisku tym przeważają drzewostany z dominacją buka (48,5% powierzchni), sosny (21,1%) i jodły (14,5%). Buczyny charakteryzują się dużym zróżnicowaniem wiekowym. Przeważają drzewostany w średnich i młodszych klasach wieku.

Nadobnica alpejska występuje w Polsce najczęściej w starych drzewostanach bukowych, gdyż jej larwy zerują w drewnie tego gatunku. Atakuje stare buki mocno nasłonecznione albo uszkodzone przez wiatr, ogień lub mróz. Larwy zerują również w martwych drzewach, tak stojących jak i leżących, a nawet w sągach opałowych.

W latach 1997–1998, w trakcie badań dotyczących planu ochrony parku, w drzewostanach bukowych i w ich sąsiedztwie stwierdzono obecność *imagines* nadobnicy alpejskiej, zarówno na drzewach rosnących, ściętych, jak i martwych. W wyniku obserwacji wykazano na omawianym obszarze 8 nowych stanowisk tego pięknego chrząszcza, a mianowicie: 2 stano-

wiska w jego północnej części (S. Michalik – infor. ustna 1997 r.), 5 stanowisk w centralnej części (P. Mielczarek – infor. ustna 1997 r.; J. Wasilewski – infor. ustna 1998 r.; pracownik administracji leśnej w Magurskim PN – infor. ustna 1998 r.; nauczyciel z Polan – infor. ustna 1998 r.; student SGGW z Warszawy – infor. ustna 1998 r.) oraz 1 stanowisko w południowej części (Z. Witkowski – infor. ustna 1998 r.). Zebrano również dwa martwe okazy tego gatunku.

Stwierdzenie w okresie zaledwie dwóch lat aż 8 nowych stanowisk nadobnicy alpejskiej na terenie Magurskiego PN świadczy z jednej strony o istnieniu korzystnych warunków do rozwoju tego chrząszcza, a z drugiej potwierdza opinię J. R. Starzyka (infor. ustna – 1988 r.) o występowaniu w ostatnich latach progresji liczebnej tego gatunku na obszarze objętym badaniami. Mimo występującej w wymienionym parku tak korzystnej tendencji, wymieranie nadobnicy alpejskiej w skali Polski trwa nadal, co znajduje potwierdzenie w stopniowym zaniku jej stanowisk (por. ryc. 3) oraz spadku liczebności populacji. Głównymi przyczynami wymierania jest wycinanie starych drzewostanów bukowych oraz kolekcjonowanie tych owadów i handel nimi (Starzyk 1992). Proces ten może ulec zahamowaniu i ewentualnej stabilizacji zasadniczo tylko na obszarach parków narodowych i rezerwatów przyrody. Wskazuje na to obecność większości jej stanowisk w Polsce na terenach chronionych (por. ryc. 3).

Andrzej Kosior, Stefan Michalik, Zbigniew Witkowski

PIŚMIENNICTWO

Bielewicz M. 1970. *Nadobnica alpejska w Polsce*. Przynr. Pol. 14, 2: 6.

Capecki Z. 1969. *Owady uszkadzające drewno buka zwyczajnego (Fagus sylvatica L.) na obszarze jego naturalnego zasięgu w Polsce*. Prace IBL 367: 1–165.

Chrostowski M. 1958. *Stanowiska nadobnicy alpejskiej w Karpatach*. Chrońmy Przynr. Ojcz. 14, 4: 39.

Gutowski J. M. 1988. *Ocena poznania kózkowatych (Cerambycidae) parków narodowych i rezerwatów przyrody w Polsce*. Ochr. Przynr. 46: 281–307.

Gutowski J. M. 1995. *Kózkowate (Coleoptera: Cerambycidae) wschodniej części Polski*. Prace IBL, A, 811: 3–190.

Kubisz D., Hilszczański J. 1992. *Fauna kózkowatych (Coleoptera: Cerambycidae) Beskidu Niskiego*. Wiad. Ent. 11, 2: 73–80.

Michalik S. 1981. *Beskid Niski*. Przynr. Pol. 10: 18–19.

Michalik S. 1995. *Magurski Park Narodowy*. Chrońmy Przynr. Ojcz. 51, 1: 19–37.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 24 listopada 1994 r. w sprawie utworzenia Magurskiego Parku Narodowego (Dz. U. nr 126, poz. 618).

Rozporządzenie Ministra Ochr. Środ. Zasob. Natural. i Leśn. z dn. 6 stycznia 1995 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U. nr 13, poz. 65).

Skalska B. 1966. *Nadobnica alpejska w Bieszczadach*. Wierchy 34: 270–272.

Starzyk J. R. 1992. *Rosalia alpina (L.) nadobnica alpejska*. W: *Polska czerwona księga zwierząt* (red. Głowaciński Z.). PWRiL, s. 295–296, Warszawa.

Strojny W. 1962. *Nadobnica alpejska Rosalia alpina (L.), Cerambycidae, wymierający chrząszcz naszych lasów bukowych*. Przegl. Zool. 6, 4: 274–286.

Śliwiński Z. 1959. *Nadobnica alpejska w Polsce*. Chrońmy Przyr. Ojcz. 15, 6: 19–22.

Z NASZYCH REZERWATÓW

Unikatowe skałki rezerwatu przyrody „Skalisty Jar Libberta” na Pojezierzu Myśliborskim

Stan rozpoznania czwartorzędowych skałek piaskowcowych na Niżu Polskim. W artykule opublikowanym przed kilku laty i omawiającym wartości botaniczne projektowanego jeszcze wówczas rezerwatu „Skalisty Jar Libberta” zwrócono uwagę na unikatowy charakter obiektów przyrody nieożywionej znajdujących się na jego terenie (Baciczko, Agapow 1992). Skałki występujące w granicach rezerwatu są rzeczywiście jedynymi tego typu formami rzeźby znanymi na terenie Pomorza Zachodniego, a zarazem jednymi z najbardziej interesujących na całym obszarze Niżu Polskiego (ryc. 1). Zbudowane są z piaskowców oraz zlepieńców czwartorzędowych scementowanych węglanem wapnia. Odsłonięcia utworów podobnych do występujących na terenie rezerwatu opisywane były w wielu publikacjach (Kamiński, Załoba 1985), nie są jednak często spotykane na obszarze Polski. Piaskowce i zlepieńce tworzą nieregularne, zwarte bryły w obrębie luźnych osadów piaszczysto-żwirowych, najczęściej lodowcowych lub wodnolodowcowych. Stąd też skałki zbudowane z tych utworów mają zazwyczaj bardzo oryginalne kształty. Do często spotykanych elementów rzeźby skałek należą pionowe formy słupowe (kolumnowe), poziome listwy (pakiety) i soczewy, nieregularne nabrzmienia na ścianach, kawerny oraz nisze.